સુધરેલી રીત મુજબ

વર્નાક્યુલર ટેકસ્ટ બુકસ રીવિઝન કમિટિએ

તૈયાર કરેલી

કન્યા વાચનમાળા

પુસ્તક પહેલાના અર્થ.

રચનાર—મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો.

રચનારનું ઠેકાણું—શાહપોર—સુરત.

પ્રસિદ્ધ કર્તા—C M. Shah.

પ્રસિદ્ધ કરવાનું ઠેકાણું—શાહપોર-સુરત

છાપનાર—ગોવિંદજી ડાહ્યાભાઈ નાયક.

છાપવાનું ઠેકાણું-શ્રી "અનાવિલ બંધુ" પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ,

બરાનપુરી ભાગળ ભાજીવાળી પોળ—સુરત.

સને ૧૯૨૫.] કિંમત રૂ. ૦-૪-૦ [સં. ૧'

મેસર્સ સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. કૃત.

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૧લાના અર્થ.

પાઠ ૧.

શહેનશાહ = મહારાજાધિરાજના રાજા
સંગીન = મજબુત; જોરાવર
પુરાતન = ઘણું જુનું.
ચરિત્ર=વૃતાંત; હેવાલ
જ્યેષ્ઠ = મોટા
પ્રીન્સ ઓવ વેલ્સ=વેલ્સ પ્રાંતનો રાજપુત્ર
ઇલ્કાબ = ખિતાબ
દિલખાલસ=ખુલ્લા મનના
નૌકાશાસ્ત્ર= વહાણ ચલાવવાની કળા
યોજના = ગોઠવણ
અત્યંત = ઘણોજ
તાલીમ = કેળવણી
પ્રવાસ = મુસાફરી
પ્રદક્ષિણા=ચોગરદમ ફરી વળવું તે
ચાલુ = સખત
પદવી = ઓદ્ધો
પ્રવીણ = માહીતગાર
નિર્ણય = ઠરાવ
ક્રમેક્રમે=એક પછી એક
બાંધો = બંધારણ
નિર્માણ = નક્કી
યુવરાજ=ગાદીનો વારસ
આદરસત્કાર=આવકાર; પરોણાચાકરી
લથડવા = બગડવા
રાજ્યાભિષેક = રાજગાદી પર બેસાડવાની ક્રિયા
પાયતખ્ત=રાજધાનીનું શહેર
આબાદી = ચઢતી

પાઠ ૨.

નણંદ = વરની બેન
કદ = ઘાટ
નેફા = ચણીઆના જે ભાગની અંદરની પાટી ઘાલવામાં આવે છે તે
કુચો = કુચડો
બહાનું = ઓઠું; ખોટું કારણ
ચીતરી કાઢયાં=ગમે તેમ લખી કાઢયાં
નકલ = બરાબર ઉતારો કરવો તે
લપલપાટ = જોઇએ તે કરતાં વધારે ઉતાવળ

પાઠ ૩.

ડાળે બાંધેલો હીંચકો

બકુલ = બોરસળી
તણી = ની
શોભા = દેખાવ
હીંચું=હીંચકા ખાઉં
અપાર = પાર વગરનું; ઘણુંજ.
વળતી = પછી
વાળ = આજ; નિમાળા
ચમકાવે = ચોંકાવે

માંય = મા	ફુલ્યાં = ખીલ્યાં.	લીલાં પીળાં લાગે = ચક્કર આવે
મલકાવે = હસાવે	ભારી = ઘણુંજ	હુંય = હું
વાંય = વા	શિર = માથું.	તુંય = તું
સુગંધી = સારી વાસ	મંદ = ધીમી; થોડી.	

સમજુતી—બેની ! બોરસળીની ડાળ પર હીંચકો બાંધ્યો તેની શોભા સારી છે. હું ઘણા વહાલથી હીંચકો ખાઉં.

જો હું જોરથી હીંચકો ખાઉં તો સામી ડાળ સુધી જાઉં; પણ પાછા ફરતાં પેલી ડાળ સાથે અફળાઉં. પવનના પુરા ઝપાટા ઘણું સુખ આપે છે; પછી નિમાળા છૂટા પાડે છે અને ઘણી વાર ચોંકાવે છે.

વળી મનને ચોંકાવે છે અને ઘડીમાં ગભરાવે છે; વળી ત્યાં ધીમો વા વાય છે તે મને હસાવે છે. બાગમાં ફૂલ ખીલ્યાં છે તેથી વાયુ સાથે કેવીસારી ખુશબો આવે છે! એ ખુશબો મને ઘણું સુખ આપે છે.

બોરસલીના ફૂલ જે ઝીણાં ટપકે માથા પર પડે છે એ વળી મને મીઠી ધીમી ખુશબો આપે છે. મોં નીચું રાખીને હીંચકા ખાઉં, હીંચકા ખાઉં, હીંચકા ખાઉં, પણ ચકકર આવે તો આંખ બંધ કરૂં.

હું હિમત રાખું તો થાકથી કદી થાકું નહિ; પણ ઓ વહાલા હીંચકા રખેને તું તૂટતો ! જ્યારે તું તૂટયો ત્યારે હું પડું અને અફળાઉં, માટે રમવું છોડી દઇને હવે તો હું ઘેર જાઉં.

પાઠ ૪.	આસન	દીલના
વિવેક = સલુકાઇ.	ચીંદરડી = લુગડાંની પટી	ટળાવી = મટાડી
ઠેસ = ઠોકર	ખાતર = બરદાસ	મફતની = વગર પૈસાની
ચાકળો = ચામડા વગેરેનું રૂથી ભરેલું ગોળ	વય = ઉંમર	**પાઠ ૫.**
	મોટા મનનાં = ઉદાર	ધોરો છો = ઉંઘો છો

શરમીંદી થઇને = લજવાઇને.

વાળુ= રાતનું જમવાનું

તોપ પડવી=મોટાં શહેરોમાં વખત જણાવવા માટે તોપનો અવાજ થાય છે તે

મહાવરો = અભ્યાસ; ટેવ

સાંચ્યું=બચાવ્યું; ભેગું કર્યું

સમજુતી–વહેલા સુઇ જાય અને વહેલા ઊઠે તે જરા પણ દુઃખ જુએ નહિ; કેમકે ઘણી તાકાત, અકકલ અને દોલત વધે છે તેથી બધાં સુખ મળે છે.

પાઠ ૬.

આજ અને કાલ.

હસતે = મલકાતે

મુખ= મોઢું

વેર્યાં=નાખ્યાં.

નશીબે = દૈવયોગે

કેરાં = ના.

નીચા નમી=વાંકા વળી

વીણીશું = એકે એકે લઇશું.

અત્યારે=હમણાં

ગુસ્સે થઇ=રીસ કરી.

વિપત=દુ:ખ; આપદા

ઘણોએ = ઘણીજ

દીલગીર = ઉદાસ

કાલ = આવતો દિવસ

ભૂલીને = વિસરીને

ભુંડું= નઠારૂં; ખરાબ.

માફ=ક્ષમા

અન્યાય = ગેરઇન્સાફ

મટવાને = અટકાવવાને

ગુસ્સો = ક્રોધ; રીસ

ઘટવાને = ઓછો થવાને

વધવું=ચડવું

ધીરીને=ઉધાર આપીને

આબરૂ = ઇજ્જત;

ધનપાખી=પૈસા વગર

પાખી=વગર; સિવાય

દેવું=આપવું

ધીરેલાં=ઉધાર આપેલાં

નવ = નહિ.

આલે = આપે.

વાંકું બોલી=જુઠું બોલી

ભાળે = જુએ

ફરિયાદી=ઇન્સાફ મેળવવા અરજ

સદ્‌ગુણ= સારા ગુણ,

પામે = મળે

ગુસ્સો = ક્રોધ

ગાળો= અપશબ્દ; ભુંડાં બોલ

ચિંતા = ફીકર

ચટપટી = ગભરામણ

ગટપટી = ગુંચવણ ભરેલી

મા'લે=ખુશીથી ફરે

સમજુતી—નશીબે ખુશી થઇને રસ્તામાં ગુલાબનાં ફૂલ નાખ્યાં, તે આપણે વાંકા વળી ક્યારે વીણીશું? હે ભાઇ, હમણાં

આજ ને આજ વીણી લો (મતલબ કે જેમ ફૂલ થોડા વખતમાં કરમાઇ જાય છે તેમજ સારાં કામો કરવાનો વખત પણ જતો રહે છે, માટે ગુલાબના ફૂલ રૂપી સારાં કામો તરતજ કરવાં.) નશીબે એટલે કુદરતે. રસ્તામાં એટલે દુનિયામાં ગુલાબના ફૂલ એટલે સારાં કામો) (૧) પણ કદાપિ જો તે ગુસ્સો કરીને બોલે, તો તને ઘણુંજ દુઃખ પડે. તો પછી ઉદાસ કયારે થવું ? હે બાઇ કાલે, કાલે, કાલે. (મતલબ કે સારાં કામ કરતાં દુઃખ આવી પડે તોપણ દીલગીર થઇ છોડી દેવું નહિ.) (૨) કોઇએ ભૂલથી આપણું નઠારૂં કીધું હોય, અને વળી આપણને જાણીને દુઃખ પણ આપ્યું હોય, તો તેને આપણે માફ કયારે કરીશું ! હે બાઇ, આજ ને આજ અત્યારે માફ કરીશું. (૩) પણ ગેરઇન્સાફ મળતો હોય તે અટકાવવાને અને મનમાંથી રીસ ઓછી કરવાને માટે જો કોઇની સાથે લડવું પડે તો કયારે લડવું ? હે બાઇ, કાલે, કાલે, કાલે, લડવું (૪) કોઇએ આપણને પૈસા ઉધાર આપીને આપણી આબરૂ રાખી હોય, તે માણસ પૈસા વગર દુઃખી થતો હોય, તો તેને પૈસા પાછા કયારે જઇને આપવા ? હે બાઇ આજ ને આજ હમણા આપવા. (૫) આપણે ઉધાર આપેલા પૈસા પાછા આપે નહિ, અને વાંકું બોલીને સામું પણ જુએ નહિ. તો તેવા માણસ પર કહો કે કયારે ફરિયાદી કરવી ? હે બાઇ કાલે, કાલે, કાલે, ફરિયાદી કરવી. (૬) સારા ગુણનાં ઘણાં કામો કરવાં છે પણ કામ ધંધાને લીધે આપણને જરા પણ વખત મળે નહિ તો પછી તેને કયારે કરવાં ? હે બાઇ, આજ ને આજ હમણાં કરવાં. (૭) ક્રોધ, નઠારાં વચન, ફીકર, ગભરામણ અને ગુંચવણ ભરેલી વાતો પોતાની મેળે આવે તો તે મનમાં જઇને કયારે આનંદથી રહે ? હે બાઇ કાલે, કાલે, કાલે. (૮)

સાર—દરેક સારા કામ આજ ને આજ કરવાં, અને નઠારાં કામનો વિચાર આવતી કાલ પર રાખવો. મતલબ કે નઠારા કામ કરવાંજ નહિ.

પાઠ ૭.

ધીરજ=સબુરી
નાપસંદ=અણગમતા
વઢકારૂં=વઢકણું
ટક ટક કરવું=બબડવું
અણગમો=નાખુશી
કંટાળો=ચીતળી; ત્રાસ
કૃત્ય=કામ
સંભાળ=સાવચેતી
પૂરતી=જોઈએ તેટલી
સાવચેતી=સંભાળ
શત્રુવટ=વેર; દુશ્મનાઈ
બળાપો=સંતાપ
સમાચાર=ખબર
રંગ=મજા
ભંગ=નાશ
ફળાદિ=ફળ વગેરે
હરી ગયો=છાની રીતે લઈ ગયો
પતિ=ધણી; વર
રાક્ષસ=દૈત્ય; અસુર
છુટકારો=છુટકો
આરોપ=આળ; તહોમત

પાઠ ૮.

શોખ=ઇચ્છા
'ફરે તે ચરે અને બાંધ્યા ભૂખે મરે'= મહેનત કરે તો તેને તેનું ફળ–ખાવાનું મળે પણ જો મહેનત ન કરે, તો ભૂખે મરી જાય.
હારૂ = બંધ બેસતું
સીમ = ખેતર
અર્થ = મતલબ
કહેવત = કહેતી; અનુભવ સિદ્ધ વાક્ય
બોધ =શિખામણ;ઉપદેશ
માંદલાં = માંદા જેવાં
કામણ = જાદુ; વશ કરવાની યુક્તિ

પાઠ ૯.

શરદની રાતે ગરબા ગાવા વિષે.

સાહેલડી = સખી
હાં હાં = ઠીક ઠીક
હરિચરિત = પરમેશ્વરની લીલા
ચરિત = ચરિત્ર; લીલા
અલબેલડી = ફાંકડી; રંગીલી
સખી = બેનપણી
પ્રેમે = હેતથી
શરદ = છ રૂતુમાંથી એક. ભાદરવો ને આસો
રંગ = શોભા
ગભિર = ગંભીર; મોટું
બાતડી = બાત; તરેહ
નક્ષત્ર = તારાનું ઝુમખું ૨૭નક્ષત્રો કહેવાય છે.
છાતડી = છાતી
નીર = પાણી

વાતડી = વાટ; રસ્તો
હરખ = આનંદ
કુમુદ = પોયણું; ધોળું કમળ ફુલ
કુમુદાદિક = ધોળાં કમળ ફુલ વગેરે

જાતડી = જાત; તરેહ
રત્ત = (૧)પ્રીતિ ભરેલું; (૨) રાતે
મસ્ત = મગ્ન; ચકચુર
ઘેલડી = ઘેલી; ગાંડી
ગોવિંદ = પરમેશ્વર

રંગ = મજા
રેલડી = રેલ
લહાણી = ખુશાલીમાં સૌને સરખી ભેટ આપવી તે

સમજુતી—હે ! હે બેની, સખી ઊઠો સૌ મળીને ગરબા ગાઇએ, હાં હાંરે સૌ મળીને ગરબા ગાઇએ (૧) વળી હે ! અલબેલી સખી હેતથી પ્રભુની લીલા ગાઇએ, હાં હાંરે સૌ મળીને ગરબા ગાઇએ. (૨) શરદની રાત ખુબ ખીલી છે અને રંગથી ભરેલી ભીની છે, હાં હાંરે રંગથી ભરેલી ભીની છે. (૩) જુઓ મોટા આકાશની ભાત મજાની આસમાની ખીલી છે, હાં હાંરે મજાની આસમાની ખીલી છે. (૪) ચંદ્ર અને તારા જોઇ છાતી ઠરે છે. અને સુખથી ફૂલે છે; હાં હાંર ઠરીને મજાથી ફૂલે છે. (૫) નદી પાણી અને પર્વતનાં રસ્તા હરખથી કેવા હસે છે ! હાં હાંરે હરખથી કેવા હસે છે. ! (૬) પોયણુ વગેરે ફૂલની જાતો રાતે ખીલી રહે છે. હાં હાંરે રાતે ખીલી રહે છે. (૭) સખી, રાગ મસ્તાનથી ઘેલી થઇને પ્રભુના ગુણ ગાઇએ; હાં હારે સખી પ્રભુના ગુણ ગાઇએ. (૮) ચોકખા રંગની રેલ થઇ (આનંદની મજા પુરેપુરી થઈ) હવે લહાણી વહેંચીએ; હાં હાંરે હવે લહાણી વહેંચીએ. (૯)

પાઠ ૧૦

છંદ = બુરી ટેવ; નાદ;
ઘુઘરીવાળું હાથનું ઘરેણું
બાળબુદ્ધિ = કમસમજ
ભારે = ઘણો

વડ સસરા = મોટા સસરા; વરના બાપના બાપ
સ્નાન = નહાવું તે
વીત્યા = ગયા

ક્ષય = છાતીમાંથી ગળફા પડે ઝીણો તાવ આવે, શરીર કંતાતું જાય અને અંતે મરણ થાય એવો રોગ

આગ્રહ = મંડ્યા રહેવું તે
ચોળીલી = શરમિંદી
કંતાઇ = તવાઇ
જોટવાં = વેઢ
ઝવિંટિઆં = સ્ત્રીને પગની આંગળીએ પહેરવાની ઘુઘરીવાળી વીંટીઓ.
ફૂલ = ફૂલના ઘાટનું માથામાં ઘાલવાનું ઘરેણું
ફૂલવાળીઓ = } ઘરેણાનું
ઝુબડી = } નામ છે
લોળીઉં = કાનની લાલીમાં પહેરવાનું ઘરેણું
લવિંગીઉં = કાને પહેરવાનું સોનાનું ઘરેણું
છંદ = હાથે પહેરવાનું ઘુઘરીવાળું ઘરેણું
દામણી = કપાળની છેક ઉપર પહેરવાનું હીરા મોતીનું ઘરેણું
નાગફણી = એક જાતનું ઘરેણું
અણગમો = કંટાળો

પાઠ ૧૧.

ગળગળી થઇને = રડવા જેવું મોં કરીને
માઠી ખબર = દુઃખદાયક સમાચાર
ખેદ = દીલગીરી; અફસોસ
પત્તો = ઠામ ઠેકાણું
ખોળમખોળ = શોધાશોધ
લાસ = મુડદું; મરી ગએલું પ્રાણી
ઠાવકી = ડાહી
ઓતાડો = કોઇ જતું આવતું ન હોય એવી જગામાં આવેલો; એકાંત
નોતર = નોતરેલાં માણસો
ટાણેટચકે = સારા અવસરે
શોભા = ખુબસુરતી
ચાલ = રીત; ધારો
વખોડે = નિંદે

પાઠ ૧૨.

શબરી અને રામચંદ્ર

શબરી = એ નામની એક ભીલડી હતી
રામચંદ્ર = સૂર્યવંશી દશરથ રાજાના કૌશલ્યાથી થએલા પુત્ર
મુજ = હું.
દાસડી = ચાકરડી
પરે = ઉપર
ધરીને = લાવીને
સ્વામીજી = ધણીજી
મુનિ = ઋષિ; તપસ્વી
મર્મ = છુપો ભેદ
કુશ = દર્ભ
નિત્યકર્મ = સંધ્યા વંદનાદિ કર્મ
દર્ભ = કુશ; દાભ
આશ્રમ = મઠ; આરામ પામવાની જગા
ભ્રમ = ભ્રાંતિ; વહેમ
આહાર = ભક્ષ; ખોરાક
શીકાર = સરસ
આગે = આગળ

અપવાસણુ = ભૂખી
સંઘરી = એકઠાં કરી
સાર = સારા
રાઘવ = રામચંદ્ર
પ્રાયે = સરખા; જેવાં
કંઇએ = કોઇ પણ જગાએ
નિર્મળ = પવિત્ર
નેહ = સ્નેહ; પ્રીતિ
કૌશલ્યા = દશરથની ત્રણ રાણીઓમાંની પહેલી રાણી
બદ્રીફળ = બોર
મધુરાં = મીઠાં
મુજને = મને
તણો = નો
પાર = છેડો
ભાવ = હોંસ; ઉમંગ
ભાવ ધરી = હોંસથી
પ્રાશન = ખાવું; જમવું
પાવન = ચોકખું; નિર્મળ
સ્વસ્થ = શાંત
રઘુવીર = રામચંદ્રજી
વિરહ = વિયોગ
નયને = આંખોએ
નયને વહે છે નીર = આંખોમાંથી આંસુ પડે છે
અધિક = વધારે
સહી = સાંખી; સહન કરી

સમજુતી—મુજ ચાકરડી પર દયા લાવીને પ્રભુજી તમે દર્શન દેવાને સારૂં થયું કે પધાર્યા જેથી મારૂં મન માન્યું થયું. (૧) સ્વામીજી (રામચંદ્રજી) આ દર્ભ લઇને હંમેશનાં કામ (સંધ્યા વગેરે) કરો; આ દર્ભ ઘણો જુનો છે. તમે મુનિનો છુપો ભેદ કરો (સમાધિ ચઢાવો.) (૨) રામચંદ્રજીએ ત્યાં નિત્ય કર્મ કીધું પછી મઢમાં આવ્યા શબરીએ ત્યાં ચાકરી કીધી તેથી મોટો વહેમ દૂર થયો. (૩) હે રામચંદ્રજી જે સારાં અમૃત સરખાં ફળ જાણ્યાં તે મેં ખુશીથી ખાઇને ચાખી ચાખીને આ મૂકયાં છે. (૪) જે મને મીઠાં લાગે તે કાપીને કરડી જોયાં છે, મેં પહેલાં એમ વિચાર્યું કે એ રામને માટે રાખું. (૫) તે દિવસની હું ભુખી છું મેં એક પણ ખાધું નથી; મેં તે સારાં તમારે માટે સંઘરી રાખ્યા. (૬) રામચંદ્રજી કહે છે કે તારા પવિત્ર પ્રેમને લીધે મને બહુ કરીને (લગભગ) અમૃત જેવાં મીઠાં લાગે છે; એવાં એ કોઇ ઠેકાણે ખાધાં નથી. (૭) જેવાં તારાં

મીઠાં બોર મને ભાવે છે તેવો સ્વાદ કૌશલ્યાના પીરસ્યામાં પણ આવતો નથી. (૮) સીના હેતથી અમૃત સરખું ભોજન પીરસતી તેથી પણ આ મીઠાં લાગે છે; કારણ કે તારું હેત ઘણું જ છે. (૯) મેં હેતથી એવું ભોજન કોઇ જગાએ ખાધું નથી, તેમજ હું ઘણા દહાડાનો ભૂખ્યો છું તેથી હેતથી ખાઉં છું. (૧૦) પછી રામચંદ્રજીએ ચોકખું પાણી પીધું ને શાંત થયા; પણ સીતાના વિયોગથી આંખમાથી આંસુ પડે છે. (૧૧) શબરી સાચું કહું છું તે સાંભળ, તું મને કૌશલ્યા કરતાં વધારે વહાલી છે, મારું મન ઘણું કાચું છે તેથી હું સીનાનો વિયોગ સહન કરી શકતો નથી. (૧૨)

પાઠ ૧૩

ચાંદો = એબ; ખોડ

નસીબદાર=ભાગ્યશાળી; ધારેલો લાભ સહેલથી મળે એવી

ખુદા = ઇશ્વર

ઉછેદીઉં = છોકરા વગર મરી જાય તેની માલ-મત્તા મળે તે

ખોડો = ચાંદાં

આટો નીકળી જાય છે = સખત મહેનત કરવી પડે છે.

કાળજું ઠારે = સંતોષ પમાડે

વારસ = હકદાર

રણશીંગું = તતુંડું

માંજરી = ભુરા ડોળા વાળી

ખોડીલો = ખોડવાળો

કરડી=આકરી; મારકણી

કન્યા = કુંવારી છોકરી

કદરૂપી = બેડોળ

અજવાળું કર્યું = આબરૂ મેળવી

પાઠ ૧૪.

ભોજાઈ = ભાઇની વહુ

ચાવલી = બહુબોલી

મીઠું મરચું ભભરાવે = વાત રસિક કરવા માટે પોતાના તરફના શબ્દ ઉમેરે

ઠપકો = ગુનાહના બદલામાં કહવાં વેણ કહેવાં તે

દાવો = હક

દાખવશે = બતાવશે

મહેણું = તોણું

લાજ = આબરૂ

પોળને મોઢે = પોળમાં પેસતાં

ગાંઠીઓ. તાવ = તાવ સાથે ગાંઠ નીકળે એવો રોગ; પ્લેગ

બરાબરી=ખરૂં ખોટું

નફકા કરવું તે
વગોણું=ફજેતી; નિંદા
શિક્ષા = સજા
પાત્ર = લાયક
અસર = લાગણી
શેરડા પડવા = શરમાઇ જવું; કોલવાઈ જવું; લજવાઇ જવું
વલે = હાલ; ફજેતી

પાઠ ૧૫.

ખાળવા = ગુમાવવા
કાળજી = ફીકર; ચિંતા
સંભાળ = બરદાસ
ફરિયાદ = રાવ
વિતાડયું = દુ:ખ દીધું
હેરાન = દુ:ખી
ગેરહાજરી = હાજરી નહિ તે
નિશ્ચય = ઠરાવ
ફેર = ફરક; તફાવત
કુટેવ = ખરાબ આદત
ચેન = સુખ
લવરી = લવારી
દાક્તર = અંગ્રેજી દવા કરનાર
પટાવીને = ફોસલાવીને
શોકવાન = દીલગીર; શોકાતુર
સેવાયું = નંખાયું; ક્રમ શકિત થઇ
ગોઠવણ = બંદોબસ્ત
મંદવાડ = બિમારી; રોગ
છોકરવાદી = નાદાની
પસ્તાવો = દીલગીરી; અફસોસ

પાઠ ૧૬.

ગર્વ વિષે.

ગર્વ = અહંકાર; અભિમાન
છલકાશો = ફુલાશો
ફુલણજી = વખાણથી રાજી થઇ ખર્ચ કરનાર
ગાઠા = હાર્યા
અધવચ = વચ્ચોવચ
આટા = ઘાણ
ખૂટયાં=ઓછાં થયાં
ખર્વ = અબજ પછીની સંખ્યા; હજાર કરોડ
સોડ = બાજુ; પાસું
કંસ = કૃષ્ણનો મામો
રાવણ = લંકાનો રાજા
બોધ = ઉપદેશ; શિખામણ
દ્રૌપદી=અગ્નિ કુંડમાંથી નીકળેલી દ્રુપદ રાજાની પુત્રી
ભારે = ઘણું
લાજ = આબરૂ
દુર્યોધન = ધૃતરાષ્ટ્રનો વડો પુત્ર, એ અને એના ૯૯ ભાઈ કૌરવ કહેવાતા
ગરવ = અહંકાર; ગર્વ
પસ્તાશો=દીલગીર થશો
પેલી = પહેલી
હુંપદ = અહંકાર; મારાપણું
મેલી = મૂકી
ફાળ = કુદકો
શિર = માથું

 ૧૨૭૦૦

ભાળે = જુએ	બાળી = બાળા; છોકરી	ખરૂં રૂપ = મૂળ સ્વભાવ
ભણતર = શિક્ષણ	પોત = સ્વભાવ	ખોલે=ઉઘાડું પાડે
પાણીમાં પડ્યું = નકામું ગયું	હદપાર = ઘણું	તરણું = તણખલું
	તુચ્છપણે = તોછડાઇથી	તોલે = બરાબર

સમજુતી—બેનો અહંકારથી છલકાઇ જશો નહિ મતબલ કે અહંકાર કરશો નહિ, વખાણથી ફુલાઇ ખર્ચ કરી ફુલાશો નહિ બધા માણસો અહંકારથી હાર્યા ને તેઓ ગામ મૂકીને અધવચે નાઠા, અહંકારથી ઘણા માણસના ધાણ નીકળ્યા. (ટેક) (૧) ઘણા રાજ ગર્વથી નાશ પામ્યાં, જે પૈસા ખર્વની સંખ્યામાં ગણાતા તે પણ ખૂટી ગયા, અને બધાએ મરણ પામ્યા. (ટેક) (૨) અભિમાની કંસ પણ કેવો મુઓ! અને રાવણ જેઓ પણ મરી ગયો. એ બેથી તો ખરી શિખામણ લેવી. (ટેક) (૩) જ્યારે દ્રૌપદીને દુર્યોધને ઘણું દુઃખ દીધું અને તેની આબરૂ લેવા ઉભો થયો ત્યારે તે પાપી મુઓ. (ટેક) (૪) જે મનમાં અહંકાર રાખે તે ઘેલી પુરી પસ્તાશે માટે અહંકાર છોડી દઇને મન મોટું રાખો. (ટેક) (૫) કુતરૂં કોઇ ગાડા નીચે ચાલે તો તે ગાડાનો સઘળો ભાર પોતાને માથે જુએ અને તેથી તે ફુલાઇને કુદકા મારી ડગલાં ભરે, જાણે કે ગાડાનો સઘળો ભાર હુંજ ઉપાડું છું. (ટેક) (૬) જે બાળા ભણી ગણીને ગર્વને જીતે નહિ, અને સારૂં નઠારૂં વિચારે નહિ તો તેનું ભણતર નકામું ગયું સમજવું. (ટેક) (૭) હું બધાથી રૂપાળી અને ડાહી છું, મારા જેવી કોઇ છોકરી નથી એવું અહંકારવાળી હોય તેજ બોલે. (ટેક) (૮) જે પુરૂં ભણેલું હોય તે પોતાનું પોત બતાવે નહિ, અને કદાપિ અહંકારથી હદ પાર બોલે પણ નહિ, પણ જેમ અધુરો ઘડો

હોય તેમ છલકાય, તેમ જે થોડું ભણેલી હોય તેજ અહંકાર કરે. (ટેક) (૯) જે બીજાને તોછડાઇથી બોલે તે પોતાનું સ્વરૂપ (સ્વભાવ) ઉઘાડું પાડે છે મતલબ કે હું અહંકારી છું એમ બતાવે છે. તેની આબરૂ તણખલાની બરાબર રહે. મતલબ તેની આબરૂ બીલકુલ રહેતી નથી. (ટેક) (૧૦)

પાઠ ૧૭.

વઢકારી=વઢકણી; લડાઇ કરનારી
બહાનાં = ઓઠાં
વારો = ખેપ; વખત
છુટકો = નિકાલ
શોક = દીલગીરી
વળગો = લાગો
આય = શકિત; બળ
મુનિવ્રત = મુંગા રહેવું તે
ઉકળી = ખીજવાઇ
માર્ગ = ઉપાય
ખોળ = શોધ
દોઢ વાંક=એકનો આખો અને બીજાનો અડધો
વઢવાડ = લડાઇ
મિથ્યા = ફોકટ
બાર = વકકર
સોબત = સંગત
ફળ = પરિણામ
જૂઠ=જુઠાણું; ખોટારૂં
અવગુણ = ખરાબ ટેવ
બનાવ = વાત; વિગત.
સુચાલ = સારી ચાલ
જેવી સોબત તેવી અસર=જેવા માણસની સંગત હોય તેવા ગુણ આવે
સમજુતી—જો નઠારી સોબત મળે તો નઠારાં કામ કરાય; સારી સોબતથી હંમેશાં સારી ચાલ ચલાય

પાઠ ૧૮.

વરસાદની ઝાડીઓ.

ઝડીઓ = વરસાદના ઉપરા ઉપરી ઝપટાં
વેગવાળી = ગતિવાન
બાળી = ઓછ
નભ = આકાશ; ગગન
છાઇ = ઢાંકી
રવિ = સુરજ
પળતી = દોડતી
છટાથી = ચપળતાથી
ધાડી = જાડી
આંધી = વંટોળીઓ; વાવાઝોડું
ઘટા = ભરાવ
મીચીને = બંધ કરીને
વીજ = વીજળી
ગાજે = ગર્જના કરે
ઇંદરાય = મેઘરાજા; વરસાદ
ટોકા=ટહુકા

તહુકો=એકદમ રીસમાં કાઢેલો અવાજ	નાવજ=વહાણજ	કાયર=હેરાન
મુસળધાર=જાડી ધારમાં પડતો હોય તેવો; જોરમાં પડતો હોય એવો	પૂરપાટ=ઝપાટાબંધ	મેઘજળ=વરસાદનું પાણી
પેખો=જુઓ	નીકો=પાણી જવાનો માર્ગ; ગટર	ત્રાસે=કંટાળે
મેડક=દેડકો	નિકોરી=મોરી; પાણી જવાનો સાંકડો માર્ગ	તૃણ=ઘાસ
જોરભરી=જોસબંધ	સરો=સરોવર; તળાવો	ધરતી=જમીન
	ખેડુ=ખેડુત	છવાઈ=ઢંકાઇ
	પ્રવાસી=મુસાફર	શું=કેવી
		સહુ=બધા

સમજુતી—કાળી, વેગવાળી, રૂપાળી, ઘણી વાદળીઓ આકાશમાં જતી તે જોઇ, તે (વાદળા) સુરજને ઢાંકીને છટાથી દોડતી તેથી તેની ઘણી જાડી ઘટાથી વટોળીઓ થયો (૧) ઘણી વીજળી થાય છે તેથી આંખો મીચીએ છીએ, ઘણા જોરથી મેઘરાજા ગર્જના કરે છે તેનો જવાબ મોર ટહુકો કરી આપે છે, સિંહો એકદમ રીસમાં અવાજ કાઢે છે ને માથું અફાળે છે. (કારણ કે સિંહ સમજે છે મારા કરતાં બળવાન કોઇ નથી ત્યારે આ અવાજ કોણ કરે છે એમ સમજી એકદમ રીસમાં આવી અવાજ કાઢી માથું પટકે છે.) (૨) મુસળધાર પાણી પડે તે તમે જુઓ, દેડકા ડેંડું કરે છે તે જુઓ. જોસબંધ ઝપાટાથી નદી ચાલે છે તે જુઓ, ઝપાટાબંધ વહાણ ચાલે છે તે જુઓ. (૩) નાની મોરીઓ અને ગટરો પાણીથી ભરાઇ અને સરોવરમાંથી પાણી છલકાઈ જાય છે; ખેડુત અને મુસાફર વરસાદથી ભીંજાઇ ગયાં છે, તેથી તેઓ ઝાડ નીચે ઉભા રહ્યા છે. (૪) પેલાં પશુઓ વરસાદથી કંટાળીને નાસે છે, વળી પક્ષીઓ વરસાદના પાણીથી કંટાળે છે; લોકો ઘરો બંધ કરીને ભરાઈ બેઠા,

તેઓ ટાઢથી ધ્રૂજે છે તેથી તાપણી લઇ બેઠા છે. (૫) લીલા ઘાસથી પૃથ્વી ઢંકાઈ છે તેથી હે ! બાઇ ઇશ્વરની વાડી (આ દુનિયા) શું બની રહી છે ! વરસાદથી દાણા, ફૂલો અને ફળો થવાનાં તેથી બધા લોકોનાં દુઃખ જવાનાં. (૬)

પાઠ ૨૦.

દયા=રહેમ; મહેર
દાન=ધર્મ બુદ્ધિથી આપવું તે
છાતીફાટ=ઘણું
હડખાયું=હડખવા લાગેલું
ઓરવા=રાંધવા
ખરા દીલથી=ખરા મનથી
ઠઠ=જમાવ; ટોળું
રાહ=વાટ
આશીશ=સારી દુવા; આશિર્વાદ
આગ્રહ=કાલાવાલા
સ્વાર્થી=મતલબી
પરગજુ=પારકાંનું ભલું કરનાર; પરોપકારી
રૂઠે=નારાજ થાય; કોપે; ગુસ્સે થાય
બક્ષીસ=ભેટ; સરપાવ
હર્ષ=આનંદ; હરખ
અરે=કાળજી; ફીકર
ઉર=મન; દીલ
સુપાત્ર=લાયક; યોગ્ય
સાથ=સાથે
સમજુતી=દુઃખી પ્રાણીને જોઇને જે માણસ મનમાં તેના દુઃખ દૂર કરવાની કાળજી રાખે અને દયાળુ થઇને દાન (કરે) કરી જાણે; લાયકને આપેલું દાન તે સારૂં દાન છે; કહે છે કે હાથે દાન કરશે તે સાથે આવશે.

પાઠ ૨૧.

મલીદો=કંસાર
નવરાસ=ફુરસદ
રોટી=રોટલી
ચાવલ=ચોખા
ખોટ=તંગાશ; તંગી
અસર=પાસ
વિસારે પડી=ભુલી ગઇ
સ્થિતિ=હાલત; દશા
તક=દાવ; લાગ
પોટકી=પોટલી
બંદગી=સ્તુતિ; વખાણ
લાખ=ઝાડનો રાતો ચીક
રજેરજ=જરેજર
શરમ=લાજ
લાભ=ફાયદો

પાઠ ૨૨.

આળસ વિષે.

આળસ=સુસ્તાઇ
બંદીવાન=કેદી.
શીદ=શા માટે.

વણ=વગર.

વણ વાંકે=વગર ગુને

નુકસાની=હાનિ.

દાઝ=બળાપો.

નવ=નહિ.

રાય=રાજા.

તજી=છોડી.

સહીએ=ખમીએ; વેઠીએ

કર=હાથ.

વશ=તાબે.

ડગ=ડગલું.

ચરણ=પગ.

હેડ=જે મોટાં કોરેલાં લાકડામાં ગુનેગારનો પગ ઘલાવી રાખવામાં આવે છે તે.

ધરી=નાખી.

વારી=અટકાવી; ખાળી

ભણતર=ભણવું તે.

લાભ=નફો; ફાયદો.

લણવા=ભેગા કરવા; મેળવવા.

જર=પૈસો; નાણું.

જશ=આબરૂ.

દરિદ્રતા=ગરિબાઈ; ભિખારીપણું.

અવગુણકારી=અવગુણ કરનારી; નુકસાનકારક.

નિશ્ચે=નક્કી.

સ્વપ્ને=સ્વપ્નામાં.

જડ=મૂળ.

જામે=ફેલાય.

વિસ્તાર=ફેલાવો.

પામે=મેળવે.

સમી=બરાબર; જેવી.

સમજુતી—ઓ આળસડી તું શા વાસ્તે કેદી બનાવે છે? વગર વાંકે કામ ભુલાવીને શા માટે હાનિ કરાવે છે? કોઈ ઉદ્યમ કરતાં ખાળે તો તેના પર મનમાં બળાપો થાય, પણ તારા પર તો જોર ફાવતું નથી, ઓ આળસડી તું શા વાસ્તે કેદી બનાવે છે વગર વાંકે કામ ભુલાવીને શા માટે હાનિ કરાવે છે? (૧) જો રાજાની આજ્ઞાથી ધંધો છોડી દઈને બેસી રહીએ તો (નુકસાની વેઠીએ) નુકસાન થાય; તો તે રાજાને જુલમી કહીએ. (ટેક) (૨) હે! આળસડી તેં જેના હાથ (આળસરૂપી) બંધનથી બાંધી લઈ કબજે કર્યા, તેણે તો તરતજ ધંધો છોડી દીધો. (ટેક) (૩) જે તારે તાબે થાય એટલે આળસ કરે તે એક ડગલું પણ ચાલી શકે નહિ જાણે કે તેના પગમાં હેડ ઘાલી હોયની! તું જબરી અને જુલમીજ

છે. (ટેક) (૪) તું વાંચતાં અટકાવે, જાણે કે આંખે પાટા બાંધ્યા હોયની! તે તરત પુસ્તક (વાંચવાનું) છોડી દે છે. (ટેક) (૫) તું ભણતર ભણવા દેતી નથી. તેમજ પરમેશ્વરના ગુણ ગણવા દેતી નથી; મતલબ કે પરમેશ્વરનું ભજન કરવા દેતી નથી; તું વધારે ફાયદો મેળવવા દેતી નથી. (ટેક) (૬) તું પૈસા કે આબરૂ મેળવવા દેતી નથી. મિત્રોને મળવા દેતી નથી; તેમજ શિખામણ સાંભળવા પણ દેતી નથી; (ટેક) (૭) તું ગરિબાઇ આપનારી છે, તેમજ શરીરને નુકસાન કરનારી છે: તું નક્કી બહુજ નઠારી છે. (ટેક) (૮) અમે તારાથી મનમાં બહુ બીએ છે તેથી સ્વપ્ને પણ તને સંઘરીશું નહિ; તને વેરી સમજીને હંમેશાં દૂર કરીશું મતલબ કે તને અમારા શરીરમાં પેસવા દઇશું નહિ. (ટેક) (૯) તારા મૂળ ધીમે ધીમે ફેલાય છે, અને પછી તો બરાબર ફેલાવો પામે છે. તને દલપતરામ કવિએ રોગી જેવી દીઠી. મતલબ કે રોગીને જોવાથી જેમ ચીતળી ચડે તેમ તને જોઇ દલપતરામને ચીતળી ચઢી. (૧૦)

પાઠ ૨૩.	દેવળ=દહેરૂં	આનંદકારી=આનંદ
સત્તા=હકુમત	અતિવૃષ્ટિ=ઘણો વરસાદ	આપનાર
તાગ=છેડો; અંત	દુકાળ=અનાજ પાણી	મંદમંદ=ધીમો ધીમો
અસંખ્ય=અગણિત	ન મળે એવો વખત	સુખકારક=સુખ કરનાર
અપાર=પાર વગરનું	હિમ=બરફ	નિરંતર=હંમેશાં
વાવાઝોડું=પવનનું	ધરતીકંપ=જમીનનું	અદ્ભુત=ચમત્કારી
તોફાન	હાલવું તે	ઝીણો=ઉંડો
ચાદ=ફેમ	જવાળામુખી=બળતો	આશ્ચર્ય=નવાઇ
કડાકા=મોટા અવાજ	પહાડ	દીંગ=તાજુબ
છળવું=ડરવું	ભયંકર=ભયાનક	અનંત=જેનો છેડો

નહિ તે; પાર વગરનું
ઘોડા=મોળં
છાયા=પડછાયો; ઓળો
સ્વપ્નાવસ્થા=સ્વપ્નાં આવે તેવી સ્થિતિ

પાઠ ૨૪.

હિસાબ=ગણતરી; હિસાબ
ઇંદ્રિયો=જે વડે કામ અને જ્ઞાન થાય છે તે
બ્રહ્માંડ=વિશ્વનો ગોળો
કાર્યો=કામો
સમર્થ=બળવાન
વ્યાપી=ફેલાયલો
સર્વ શક્તિમાન=બધી શક્તિવાળો
સર્વવ્યાપી=બધે ફેલાએલો.
સર્વજ્ઞ=સઘળું જાણનાર
આપોઆપ=પોતાની મેળે
હેતુ=મતલબ
ઋતુ=રૂત; મોસમ
દયાવાન=દયાળુ
આરોગ્ય=તંદુરસ્તી
સોસવું=વેઠવું; ખમવું
પૂર્ણ=પુરું
નારાજ=નાખુશ
ભાવ=આસ્થા; શ્રદ્ધા
પ્રાર્થના=અરજ; વિનંતી

પાઠ ૨૫.

બાળકોને બોધ.

બાળક=બાળકો
બોધ=ઉપદેશ
પ્રભાત=સૂર્યોદય થતાં પહેલાં જ્યારથી અજવાળું થવા માંડે છે ત્યારથી સૂર્યોદય થતાં સુધીનો વખત તે; મળસકું; વહાણું
પરમ=મોટા
પરમેશ=મોટો ઇશ્વર
લીજે=લઇએ
પૂરે=પૂરો
ઉત્સાહ=હોંસ; ઉમંગ
કાજ=કામ
સ્નાન=નહાવું તે
ભોગ=દુઃખ ભોગવવું તે
ઇશ=ઇશ્વર
આરાધીએ=પૂજીએ; ભજીએ
જંજાળ=ખટપટ
પદ=પગ
પ્રણમીએ=નમીએ
રેંમ=રહેમ; મીઠી નજર
બાંધુ=ભાઇબેન વગેરે
ભાવ=પ્રેમ
આણી=લાવી
ઉલટ=ઉમંગ; હોંસ
ઉચરીએ=બોલીએ
મધુરવાણી=મીઠા શબ્દ
ઠુક=ઠપકો
ઘોંઘાટ=અવાજ
સમય=વખત
કોટી=કરોડ
યત્ન=ઉપાય
આગે=આગાડી
સંગ=પાસ
ખંત=કાળજી
સકળ=બધા; સઘળા
સંત=ભક્ત કવિ

સમજુતી—સૌ બેનો હંમેશાં સવારમાં ઊઠીને; મોટા પરમેશ્વરનું નામ લઇએ, પછી ખરો ઉમંગ અને આનંદ મનમાં લાવીને સઘળાં કામ બરાબર કરીએ, સૌ બેનો હંમેશાં સવારમાં ઊઠીએ. (૧) નહાવાથી શરીર સુધરે છે અને રોગના ભોગ થતા (રોગનું દુઃખ ભોગવતા) બચીએ છીએ; ચિત્તને સુધારીએ, પરમેશ્વરને ભજીએ અને જગતની ખટપટમાં ફસીએ નહિ. (ટેક) (૨) મા અને બાપના પગને હેતથી નમીએ મતલબ કે માબાપને પગે લાગીએ, ભાઇબેનમાં મીઠી નજરથી હેત લાવીએ, વળતું સઘળું કામ ઉમંગથી શીખીએ, અને મોઢેથી મીઠી વાણી બોલીએ. (ટેક) (૩) જ્યાં આઠ વાગે કે ઠાઠ મૂકી દઇને અવાજ કર્યા વગર પ્રેમથી પાઠ કરો નાનપણનો વખત શીખવાને માટે સારો છે આગળ કરોડો ઉપાયથી એ (વખત) મળશે નહિ. (ટેક) (૪) સારા માણસની દોસ્તીનો પાસ હંમેશાં લેવો મતલબ કે સજ્જનની દોસ્તી હંમેશાં કરવી અને નઠારા માણસને જોઇ આઘા ખસવું મતલબ કે દુર્જનની દોસ્તી કરવીજ નહિ; સુખમાં અને દુઃખમાં જીવ આનંદમાં રાખવો એમ શરીર અને મનને ઘણું કસવું. (ટેક) (૫) કાળજી રાખીને સઘળા સારા સદ્‌ગુણો શીખવા અને હંમેશાં સારી વાત પણ સાંભળો તોજ આ લોક અને પરલોક સુધરે મતલબ કે મૃત્યુ લોક અને સ્વર્ગ લોક બંને કામ સધાય કહાન કવિ કહે છે કે ઉપલી શિખામણો પ્રમાણે જે નારીઓ ચાલશે તેની નિંદા થશે નહિ (ટેક) (૬)

પાઠ ૨૬.	ટટ્ટી જેવું કરે છે તે	બેખડ=ટેકરાનો ઝૂલતો ભાગ
પૂર=રેલ	દોર=દોરી	
મુશ્કેલ=અઘરી	વાત્રક=ખેડા જિલ્લામાં	ઢીચણપુર=ઘુંટણ જેટલા
તરાપો=વાંસ બાંધીને	નદી છે	ભમરા=વમળ; પાણી

ગોળ ચક્કર ખાય છે તે

પટ=પહોળાઈ

છોળો=મોજાં

વિઘ્ન=હરકત; ઇજા

પોચા કાળજાંની=બીકણું

છળી=ડરી

અધખોલો=એક બાજુએ થોડો ઉઘાડો

પાઠ ૨૭.

ભક્ષ=શિકાર; ખાવાનું

નિરાશ=નાઉમેદ

નિરાંતે=નચિંતે

મરડીઆ=એક જાતના કાંકરા (એ કાંકરાને પકવવાથી તેની છો થાય છે,

બેરખો=હાથે રહે એવી નાની માળા

કરણી=કૃત્ય; કામ; કરવું તે

વેણ=વચન

આતુર=ઉતાવળ; તત્પર

હત્યા=મારી નાખવું તે; ઘાત; ખૂન

કાળ=વરસ; વખત

છળકપટ=છેતરવું તે; દગો

ભાસ્યું=લાગ્યું

ધાસ્તી=બીક

તલપ=કૂદકો

કુદકારો=છલંગ

વેષ=ડોળ

ઢોંગ=ચાળા; વેશ

પાળી=કપટ

પાઠ ૨૮.

નદીનો પનઘટ.

પનઘટ=ઓવારો

વિમળ=મેલ વગરનું; સ્વચ્છ; નિર્મળ

વારિ=પાણી

છીપે=મટે

તરસ=પ્યાસ; શોષ

બેડું=ગાગર ને ઘડો

શિર=માથું

શિરપરે=માથાપર

રવ=અવાજ

ઉર=મન

નાવડી=હોડકું

નૌકા=હોડી; વહાણ

જહાજ=મોટું વહાણ

વિદેશ=પરદેશ

હાવો=ઓરીઓ; ઓરતો

વણજ=વેપાર

નફો=ફાયદો; લાભ

વિશેષ=વધારે

ક્રીઓ=ક્રોધ

બગ=બગલો

ધ્યાન=સ્મરણ

મચ્છ=માછલાં

તયારી=તૈયારી

પુરણ=પુરૂં

વામે=દૂર થાય

નભ=આકાશ

વિષે=માં

નભવિષે=આકાશમાં

તહાં=તે ઠેકાણે

તરૂ=ઝાડ

છાંય=શીળો; છાંયડો

ધસારે=ઝડપથી

સિંધુ=દરીઓ

ગમન=જવું તે

અજવાળી—આ દહાડામાં (ફાગણ ચૈત્રમાં) ઓવારા પર ઉભા રહીને નિર્મળ, વાંકડી નદીને જતી જુઓ; તે બહુ શોભે છે; તેમ (નદીમાં) કાચના જેવું ઘણું ચળકતું પાણી વહે છે. તેવું મીઠું પાણી પીવાથી મોઢામાંની તરસ મટે છે. (૧) ત્યાં જઈને બાયડીઓ અને પુરૂષો હોંસથી નહાય છે કેવાં તરે છે ! ને ગમતમાં રમીને ખુશી થાય છે ! કોઇ (લુગડાં) ધૂએ છે. કોઇ ઝડપથી પાણી ભરીને મનમાં ઉમંગ લાવીને માથા પર બેડાં મૂકે છે. (૨) મોટાં માણસો સ્વચ્છ (જેમાં કાદવ પાણી ન હોય તેવી) હોડીઓ ચલાવે છે; જુઓ વહાણ માલ લઈને ઝડપથી આવે છે; ઘણા માણસો મોટા વહાણમાં બેસી (વેપાર માટે) પરદેશ જાય છે; વેપારમાંથી ઘણા લાભ અને લાવે મળે છે. (૩) સારી ચળકતી ઘણી માછલીઓ કૂદે છે, પણ કોણ માછી પકડશે તે તે જાણે નહિ, વળી બગલાઓ (શિકારને માટે) ઘણું ભારી ધ્યાન રાખી બેઠા છે, તેઓ માછલાને લેવા ઝડપથી તૈયારી કરે છે. (૪) પશુ પક્ષીઓને પુરેપુરું (જોઇએ તેવું) સુખ મળે છે; કારણ કે સારું ચરવાનું મળે છે, જેથી ભૂખનું દુઃખ દૂર થાય છે આકાશમાં ચંદ્રમા ખીલીને તે (ચંદ્રમાનું પ્રતિબિંબ) પાણીમાં પડીને ત્યાં વારંવાર તરતો હાલે તે જુઓ. (૫) કિનારા પર ઊગેલાં ઝાડે બહુ સારો છાંયડો કરે છે, પક્ષીઓ કૂદે છે અવાજ કરે છે, (બોલે છે) અને વળી ઊડી જાય છે, તે ચાલાક વાંકી ચુંકી ધસારા બધ ચાલતી સમુદ્ર ભણી જવાને માટે ધ્યાન રાખે છે. (૬)

પાઠ ૨૯.

ઘેરાવો=ફરતો ઘેર

ભરી ઉંચાઈ=સરાસરી ઉંચાઈ

ચઢણ=છેક ઉપર ચઢવાનો માર્ગ; ઢોળાવ

કિલ્લેબંધી=કિલ્લા કોટનું કામ

બુરજ=ઘુમટ

કેસરૂપી=ભારી ખુશી આવે એવી

નરદમ=એકલા; નર્યાં

વાર=માપ; ગજ ફુટ

સ્થિતિ=હાલત

ભવ્ય = ઘણાં મોટાં ને શોભીતાં

ખંડેર = પડી ગએલી ઇમારતો

ખડક=ખરાબો

ઉપલાણુ=ઉપરના ભાગે

પતાઇ રાવળ=પાવાગઢનો ધણી; તેના વંશજ બારીઆ ને છોટાઉદેપુરના રાજા છે

છાતી રોકું=છાતી બરાબર ઉંચું

ખાઇ=ખાડી

પીર=મરણ પામેલા મુસલમાન સાધુ

દેરડી=દેવડી

દંતકથા=મોંઢાની ચાલતી ખરી ખોટી વાત

[illegible]=ચીંધ; દેખાવ

અલૌકિક=માણસમાં ન હોય તેવું; દૈવીના જેવું

રૂપ=ખુબસુરતી; દેખાવ

પાલવ=લુગડાની કોર

શાપ=બદદુવા

ખરાબી=પાયમાલી

તળેટી=પર્વતના મૂળ આગળની જમીન

દિવાન=પ્રધાન; વજીર

ચેહરાં=ભમરો

આબાદ=સુખી

પાઠ ૩૦.

સંતોષી=સંતોષવાળા

વિદ્વાન=પંડિત; ભણેલો

પરમાર્થી=બીજાનું સારૂં કરનાર; પરગજુ

સુબોધ=સારો બોધ; સારી શિખામણ

માર્ગ=ઉપાય; ઇલાજ

કૃપા=મહેરબાની

વાંઝીઉં=છોકરા વગરનું

વિઘ્ન=હરકત

ઓછું આવે=મન દુખાય

સ્વામી=ધણી; વર

આરોગ્ય=તંદુરસ્ત

સાધન=સાહિત્ય; સામગ્રી

વ્યસન=દુઃખ

ખોટ=નુકસાન; તોટો

અસંતોષ=સંતોષ નહિ તે

સંતોષી તે સદા સુખી=જે માણસ સંતોષ રાખે છે તે હંમેશાં સુખી રહે છે.

મંત્ર=ગુપ્ત વિદ્યા

સંભારવું=યાદ કરવું

પાઠ ૩૧.

રાજગીત

રાજગીત=રાજા સંબંધી ગાયન

રક્ષ=રક્ષણ કર

દેવ=ઇશ્વર

પ્રૌઢ=મોટા.

જયવંત=જયવાળા, જશસ્વી; કીર્તિમાન

[illegible]=વધારે

કીર્તિ=મોટાઈ
યશ=જશ
લંબાવ=વધાર; ફેલાવ
જગદીશ=જગતનો ધણી; પરમેશ્વર
વૈરી=શત્રુ
વિખેરવા=જુદા પાડવા
રૂઠ=ગુસ્સે થા
કાળ=મોત
કાળ આણ=મારી નાખ
બંધ પાડ=બેસાડ
દ્વેષ=કીનો; અદેખાઈ
ક્લેશ=કંકાશ; કજીઓ
જ્ઞાન=સમજણ; અક્કલ
હુન્નર=કસબ; કળા
અમઘેર=અમારે ઘેર

જંપ-નિરાંત
સંપ=એકમેક
સધો=મળો; થાઓ
કલ્યાણ=રૂડું
કાળ=વખત
ગંજ=ઢગલો
શ્રેષ્ઠ=ઉત્તમ
જાથુ=હંમેશ; કાયમ
ક્ષેમ=સુખ; આરોગ્ય
સદભિમાનને=સારી ઉંચી લાગણીથી; સારૂં અભિમાન મનમાં લાવી
પૂજ્ય=પવિત્ર; પૂજા કરવા જોગ
પ્રત્યે=તરફ

પાંખમાં=છાયામાં; આશરામાં
ધર=રાખ
શક્તિમાન=જોરાવર
રાજેશ્વર=રાજાના પણ ધણી; પ્રભુ
મહાજ્ઞાની=મોટા જ્ઞાનવાળો; ઘણા જ્ઞાનવાળો
પ્રાર્થના=સ્તુતિ
શુભકાર=સારૂ કરનારી; કલ્યાણ કરનારી
પાર=સુધી
રાજભક્ત=વફાદાર
એકદીલ=સંપ
સ્વીકાર=કબુલ કર

સમજુતી—હે પરમેશ્વર ! તું મોટા રાજા (પાંચમા જ્યોર્જ)નું રક્ષણ કર, એ મોટા (પાંચમા જ્યોર્જ) ઘણા વરસ જીવજો, હે ! પરમેશ્વર તું મોટા રાજાનું રક્ષણ કર. એમને ઘણા કીર્તિવાન બનાવ. મોજમજા, મોટાઈ અને આબરૂ આપ. અને બહુ વરસ એમનું રાજ અમારા ઉપર રાખ, હે પરમેશ્વર તું મોટા રાજાનું રક્ષણ કર. (૧) હે જગતના ધણી પરમેશ્વર તું ઊઠ. એના શત્રુઓને જુદા પાડવા તું ગુસ્સે થા; અને તેમને મારી નાખ. બધી અદેખાઈ અને કજીઓ મટાડી

દે; અને અકકલ અને કળાનો વધારો થાય એવું કર. અમારે ઘેર હંમેશાં નિરાંત, સંપ અને કલ્યાણ થાય એવું કર. (૨) મોટા જ્યોર્જ રાજા પર હંમેશાં જોર, આબરૂ ને સુખનું ઢગલાબંધ ઉત્તમ દાન કર. (મતલબ તું એમને જોર આબરૂ ને સુખ હંમેશાં ઘણું આપ) સારી ઉંચી લાગણીથી ગરીબ અને તવંગર અથવા પ્રજા અને રાજા એમનું રાજ પવિત્ર છે એમ જાણે અને જ્યાં ત્યાંના લોક એમનાં નામ પર હેત આણે એમ કર. (૩) હે! સર્વ શક્તિમાન રાજાઓના પણ રાજા, મોટા જ્ઞાનવાળા પ્રભુ, તું અમને તારા આશરામાં રાખ. પૂર્વ કિનારાથી પશ્ચિમ કિનારા સુધી એટલે આ પારથી પેલે પાર સુધી દુનિયામાં કલ્યાણ કરનારી ઘણી પ્રાર્થના થાય એમ કર અને વફાદારનો સંપ કબુલ કર. હે! પરમેશ્વર તું મોટા રાજાનું રક્ષણ કર. (૪)

ભાગ ૨ જો.

પાઠ ૩૨.

સીતા=રામની સ્ત્રી; જનકની પુત્રી; જાનકી
જનક=મિથિલાપુરીના રાજા
રામચંદ્ર=દશરથના પુત્ર
ભાગ્યેજ=જવલ્લેજ
સ્વયંવર=ઇચ્છા વરને માટે જે સભા ભરવી તે
ખ્યાતિ=વખાણ; તારીફ
વરવા=પરણવા
અયોધ્યા=સરયુ નદીને કાંઠે એ શહેર છે
દશરથ=અયોધ્યાના સૂર્ય વંશી અજ રાજાના પુત્ર
વરમાળા=વરને પહેરાવવાની માળા
આરોપી=પહેરાવી
કૈકયી=દશરથની નાની રાણી
ખટપટ=કપટ; જંજાળ
વનવાસ=વનમાં રહેવું તે
ખિન્ન=દીલગીર; દુઃખી
સ્વામિનાથ=પતિજી
વીખુટી=જુદી
સમજુત=સમજણ
એકની બે થઈ નહિ=માન્યું નહિ
છેવટ=આખર
માણ્યું=ભોગવ્યું.
વિયોગ=જુદા પડવું તે
સાથ=સંઘાત
સહન કરીશ=વેઠીશ;

અંધાર=અંધારૂ
આશ્રમ=મઢી
આશ્રમ=મઢ
અતિશય=ઘણોજ
અટળક=ઘણોજ
ખાતર=માટે; વાસ્તે
ઉમળકો=ઉભરો
કરણ કરી ગયો=છાની રીતે ખાઇ ગયો
લંકા=સિંહલદ્વીપ એ હિંદુસ્તાનની દક્ષિણમાં બેટ છે
અશોકવાડી=વાડીનું નામ છે
નાજુક=દુઃખ ન સહન કરી શકે એવી; કોમળ
આંખ ફેરવીને=ગુસ્સે થઇને
ધમકી=બીવડામણ; ભય
દૃઢતા=મક્કમપણું; પાકો નિશ્ચય
સીતાના વીતાં=સીતાજીને જેટલાં દુઃખ પડ્યાં તેટલાં મેં વેઠ્યાં

પાઠ ૩૩.

પુરાણો=હિંદુઓના એ નામના જુના ઇતિહાસના ગ્રંથો (પુરાણ અઢાર છે)
શ્રીકૃષ્ણ=દેવકીના પુત્ર; પરમાત્મા
જાદવકુળ=યદુકુળ એ કુળનો મૂળ સ્થાપનાર યદુ નામનો રાજા હતો તે ઉપરથી એ નામ પડ્યું છે
દ્વારિકા=કાઠિઆવાડના વાયવ્ય કોણમાં આવેલું શહેર છે (હાલ એ ગાયકવા સરકારને તાબે છે, એમાં રણછોડજીનું દહેરું છે)
મૌર્યવંશ=મુરા રાણીનો વંશ
સ્થાપના=મંડાણ; શરૂઆત
મગધ=બહાર પ્રાંત
સંગમ=મોટી નદીને નાની નદી જે ઠેકાણે મળે છે તે જગા
સમર્થ=બળવાન
ભિક્ષાચારી=[illegible]
યુનાન=ગ્રીસ (એ યુરોપખંડની દક્ષિણમાં દેશ છે)
સુદર્શન=તળાવનું નામ
પૌત્ર=છોકરાનો છોકરો
અશોક=મગધના રાજા; બિંદુસારનો પુત્ર
ઇ. સ. પૂર્વે=ઇસવીસન પહેલાં
નિરાધાર=આધારવગરના
ધર્મશાળા=મુસાફર લોકોને વગર ભાડે ઉતરવાનું મકાન; મુસાફરખાનું
ધોરી=સરીયામ
ચોતરા=ચબુતરા

સ્તંભ=થાંભલા
મૂળતત્ત્વો=જે મુદ્દા કે સિદ્ધાંતોપર ધર્મ રચાયો હોય તે
કાયમ=હયાત; ચાલુ
લેખ=લખાણ
લિપિ=ભાષા
મુખ્યત્વે=ઘણું કરીને
હિંસા=હત્યા; ઘાત
વડીલ=મોટા
શ્રવણ=સાધુ
ઉડાઉ=ગેરવાજબી ખરચ કરનાર.
સદાચાર=સારી ચાલ ચલગત
હિત=ભલું; કલ્યાણ
મત=ધર્મનો પંથ
વૃત્તાંત=હકીકત; બ્યાન
લાડી=વહુ
લંકાની લાડી ને ઘોઘાનો વર=વહુ સિંહલદ્વીપની ને વર ઘોઘાનો

પાઠ ૩૪.

ઘેરો ઘાલ્યો=ચોગરદમ લશ્કર ગોઠવી દીધું
નિર્ભાગ્યે=કમનસીબે
સામેલ=દાખલ
સતી થવું=ધણીના મુડદા સાથે જીવતાં બળી મરવું
અણીને વખતે=આખર ઘડીએ
ડુંમો=મન ભરાઇ આવવું તે
સમ્યા=મટયા
ધર્મ=ફરજ; કર્તવ્ય
આધીન=તાબે; વશ
સલાહ=અભિપ્રાય
વિઘ્ન=હરકત; અડચણ
કોટી કરવી=વહાલ આવવાથી ગળે બાઝવું તે
ગદગદ કંઠે=ગળામાંથી અચકતા શબ્દો નીકળે એવા અવાજથી
અપાસરો=જૈન સાધુઓને રહેવાની જગા
અણધારી=ઓચિંતી
આફત=દુઃખ; સંકટ
સુઝતું નથી=સમજ પડતી નથી
આભાર=પાડ; ઉપકાર
વાસ=રહેઠાણ; મુકામ
પ્રસવ્યો=જન્મ્યો
નમન કર્યું=નમસ્કાર કર્યા
ફોજ=લશ્કર; સેના

પાઠ ૩૫.

બારવટું=જંગલમાં રહીને ગામ લૂટવાં તે
કોડસો=દહીં દૂધ વગેરે મૂકવાને માટી અથવા લાકડાનો એક ઘાટ
રાજવંશી=રાજાને પેટે અવતરેલો
રેખા=લીટીઓ; છાપા
પંજો=હથેળી ને આંગળાં મળીને જે હાથનો ભાગ થાય છે તે

ઇરાદો=મનસુબો; વિચાર
કામઠું=ધનુષ
તીર=બાણ
દૃઢતા=મનનું અડગપણું
ઉમળકો=હોંસ
ખાતર=ચોર લોકોએ ઘરમાં પેસવાને પાડેલું બાકું
આરોપ=તહોમત
અનુમાન=ધારણા; અટકળ
કલ્પના=ધારણા; અનુમાન
તિલક=ટીલું

પાઠ ૩૬.

જુનાગઢ=ગીરનારની પાડોશમાં શહેર છે
જોશી=જ્યોતીશ વિદ્યા જાણનાર
માગું=માગણી
ભાટ=વખાણ કરનારી બ્રાહ્મણની એક જાત
બદલો=આભાર
પદ્મની=ઉત્તમ વર્ગની સ્ત્રી
વરે=સાથે
ખાંડું=તરવાર; રાજાઓ જાતે ન જતાં કેટલીક વાર પરણવાને માટે તરવાર મોકલે છે
બળાત્કારે=જોરજુલમથી
સગપણ=સગાઇ
દરવાન=દરવાજાની ચોકી કરનાર; દ્વારપાળ
મ=મા; નહિ
ખોય=ખોડ; ખાંપણ; એબ; બટ્ટો
સમજુતી—હે! માણેરા તું રડ નહિ અને આંખો લાલ ન કર. જો મરતી વખત માને યાદ કરીએ તો વંશમાં બટ્ટો લાગે
ખોદે તે પડે=બીજાને નુકસાન કરવાને જે ઉપાય કરે તેજ ઉપાયથી તેને પોતાને નુકસાન થાય

પાઠ ૩૭.

સોલંકી=ચાલુક્ય (એ રજપુત વંશનું નામ છે)
સગીર=નાની; કાચી
ચોહાણ=રજપુત વંશનું નામ છે
દિલ્હી=જમના નદીપર શહેર છે (રજપુત અને મુસલમાન રાજાઓની રાજધાની હતી એમાં દરબાર ભરવામાં આવ્યો હતો. (હાલનું હિંદનું રાજધાનીનું શહેર)
તલપ=ઉતાવળથી લેવાને પડવું તે
ઝઝુમી=તલપી
ધુળખલાની=નજીવી
મુરાદ=ઇચ્છા
શક=સંદેહ
કુસંપ=અણબનાવ
ખુવાર થવું=ખરાબ થવું; નાશ પામવું

દૃષ્ટાંત=દાખલો; ઉદાહરણ
ખૂબસુરત=દેખાવડી
હાડોહાડ=રૂંવેરૂંવે
ડંકો=નગારૂં; ઢોલ
માંડલિક=ખંડીઆ
જય=જીત
યુદ્ધ=લડાઈ
કોપે=ગુસ્સે થાય
એકમત=સંપ
કંમર બાંધવી=લડવું
પ્રસંગ=વખત
તા=મૂછે હાથ નાખવો તે
અંકુશ=હાથીને વશ રાખવાનું અણીદાર નાનું હથિઆર
ત્રિશુળ=ત્રણ પાંખાંવાળું હથિયાર
સાંભર=જ્યાં સાંભરે સરોવર છે તેની આસપાસનો ભાગ
વિચિત્ર=નવાઇ જેવી
આવેશ=ગુસ્સો
પરાજય=હાર

પાઠ ૩૮.

વાઘેલા=વંશનું નામ છે (વાઘેલ ગામની જાગીર મળી હતી તેથી વાઘેલા નામ પડયું.)
અણહીલવાડ=પાટણ (સરસ્વતી નદીને કાંઠે ઈ. સ. ૭૪૬ માં વનરાજ ચાવડાએ અણહીલ ભરવાડ નામ ઉપરથી વસાવ્યું હતું)
વેરાન=ઉજ્જડ; વસ્તી વગરનો
શરણ=તાબે
આજીજી=કાલાવાલા
ભંડાર=ખજાનો
જનાનખાનું=સ્ત્રીઓને રહેવાની જગા
સર કરવું=જીતવું
બેગમ=મુસલમાન પાદશાહની સ્ત્રી
મલેક કાફુર=ગુલામનું નામ છે એને ખંભાતની લૂટમાંથી અલાઉદીન લાવ્યો હતો
બેત=સંકેત; યુકિત
માનભંગ=અપમાન
કલંક=ડાઘ
સ્વાધીન=પોતાને તાબે;

પાઠ ૩૯.

દુરાચરણી=ખરાબ ચાલના
બંડ=હુલ્લડ
પંડે=જાતે
ઇલ્કાબ=ઉપમા; ખિતાબ
પશ્ચાત્તાપ=પસ્તાવો; દીલગીરી
ઘોર=પાપી
અદલ=વાજબી
વાટપાડુ=રસ્તે લૂંટી લેનાર
કાસળ=કાટ; નાશ; મૂળ
સરહદ=છેવટની હદ
વસુલાત=જમાબંધી
આબાદી=વસ્તી

અમદાવાદ=એ સાબરમતી નદીને કાંઠે છે અહીંઆના ધોતીજોડા અને મરકી વખણાય છે એનું ખરૂં નામ અહમદાબાદ છે

પ્રવાહ=વહેણ

ખ્યાત=નામના

અદ્યાપિ=હજુ પણ

ઓરસ=મેળા

પાઠ ૪૦.

વરાળ=બાફ

નિરંતર=હંમેશાં

ઘટ=જાડી

ધુમસ=ધુણીના જેવી વરાળ; ઓસ; દવ

ઝાકળ=ઠંડીના જોરથી હવામાંની વરાળનું પાણી થવું તે; ઠાર

મોતીઆ=મોતીના દાણા જેવા ટપકાં

વાદળાં=વરાળનો જથો

કરા=બરફના ગાંગડા આકાશમાંથી પડે તે

પાઠ ૪૧.

દેશ=ઘણા ઇલાકા અને પ્રાંત મળીને થએલો તે

પહાડ=જમીનપર જે મોટા ડુંગરા આવેલા હોય તે

ભેગાં થઇ ગએલાં=મળી ગએલાં

ટોચ=શિખર; ઉપલો ભાગ

સઢ=વહાણના કુવાને આધારે ગ્હેલાં કંતાન કે દોટીના જે જાડા કપડામાં પવન ભરાવાથી વહાણ જલદી ચાલી શકે છે તે

સપાટી=હરકોઇ પદાર્થનો ઉપલો ભાગ

આરપાર=એક છેડાથી બીજા છેડા સુધી

ઉલટી=વિરૂદ્ધ; સામી

પાઠ ૪૨.

વાર્ષિક=વરસની

ગતિ=ચાલ;

વિશાળ=વિસ્તીર્ણ; લાંબા પહોળા

પીઠ=વાંસો

આર=ભમરડાની વચ્ચે લોઢાની અણીદાર ખીલી જડેલી હોય તે

જોત=સળગતો કાકડો

કિરણ=સીધી લીટીમાં પડતો પ્રકાશ

પાઠ ૪૩.

અગાસી=ધાબુ

કરાંઠી=કપાસ, તુવેર વગેરેનાં સુકા છોડ

ખુંપરા=ભોંયમાં દટાએલાં સુકાં ઠુંઠાં

કાઢા=નીક; કાંસ

કાંસ=પાણી જવાનો માર્ગ; નીક.

ટેટી=ખડબુચ

ખાતર=કોહી ગએલો

કચરો વગેરે
ખરીફ=ચોમાસામાં વ-
 વવાતાં ધાન્ય
વાવણી=રોપણી
કરપી=રાંપડી; ખેતીનું
 એક ઓજાર
નીંદી=ઉખેડી
હેલી=વાગલગાટ વર-
 સાદનું આવવું તે
નિરાંત=ચેન; સુખ
વળે છે=થાય છે.
માફકસર=જોઇએ તેવો
તીડ=ખેતર ને નુકસાન
 કરનાર તપખિરીઆ
 રંગનું જીવડું.
ધમાલ=ધામધુમ;
રવિપાક=શિઆળુ પાક.
ખળી=કણસલામાંથી
 અનાજ છુટું પાડ-
 વાની જગા
ચીરા=ફાટ; ચીરાડા
કડબ=જુવારના સુકા
 સાંઠા

સરકારધારાના=વસુલા-
 તના; મહેસુલના
ધારાના=વેરાના
શીતળ=ઠંડા
પાન=પાંદડાં
ખરે=ભોંયપર પડે
કઠોળ=દ્વિદળ ધાન્ય
તંબોળ=પાન
ધરે=પહેરે; ઓઢે
શાલ=ઊનનું કીમતી
 વસ્ત્ર
તણા="ના"
ભલી ભાત=સારી રીતે
ઉંડા જળ જાય=પાણી
 સુકાઈ ઓછું થાય
પામે=આવે
પાન=પાંદડાં
કેસુડાં=કેસુડાનાં ઝાડનાં
 ફૂલ
ગુણવાન=ગુણકારી;
 ફાયદાવાળા
હોજ=પાણીની ટાંકી
ફુવારા=જેમાંથી પાણી
 ઉંચે ઉડે છે તે
ચંદન=સુખડ, કેસર
 વગેરેને પાણીમાં
 ઘસીને લચકા જેવું
 બનાવે છે તે
લાગ=લાગે
કોયલ=મધુર રાગનું
 કાળા રંગનું પક્ષી
મીઠા બોલ=મધુર શબ્દ;
 મીઠાં વેણ
વણતોલ=ધણોજ
ખાસું=મજાનું; સારું
ડુબાડુબ=ડુબી ગએલી
ઉચારે=બોલે; ગાય
મલાર=એક રાગનું
 નામ છે
ચંપેલી, જુઇ, જાય } એક જાતનાં સુગંધીદાર સફેદ ફૂલ
ચંપા=પીળા રંગનું
 સુગંધીદાર ફૂલ
ભલા=સારાં
ફુલાય=ખીલે
માટ=માટે
ચાખડીઓ=પાવડીઓ
હિંચોળા=હીંચકા
ખાટ=ખાટલા

સમજુતી–ટાઢની મોસમમાં ઠંડો પવન વાય, ઝાડનાં પાંદડાં ખરી પડે; ઘઉં, ગોળ, (શેરડી) કપાસ અને કઠોળ પાકે, અને લોકો ટાઢથી શરીર ફાટે નહિ માટે શરીરે તેલ ચોળે અને પાન ખાય. (૧) ટાઢ વાય નહિ માટે લોકો શરીરે ડગલા પહેરે અને શાલ ઓઢે, ગરીબ લોકના ટાઢથી પગ અને ગાલ ફાટી જાય; એ ઋતુમાં (શિઆળામાં) રાત ઘણી મોટી હોય છે અને દિવસ નાના (ટુંકા) થાય છે અને શરીરમાં સારી રીતે (સારો ખોરાક ખાવાથી) જોર આવે છે. (૨) ઉનાળામાં કુવા, વાવના પાણી ઉંડા જતા રહે છે–ઘટે છે અને નદી ને સરોવરના પાણી સુકાઇ જઇને ઓછાં થાય છે, સઘળી વનસ્પતિને નવાં પાંદડાં આવે છે અને સારાં ગુણવાળાં કેસુડાનાં ફૂલ પણ થાય છે. (૩) ગરમીની મોસમમાં હોજ, ફુવારા અને બાગ સારા લાગે છે, તેમજ ચંદન અને વીંજણા વહાલા લાગે છે; કારણ કે એથી ઠંડક વળે છે. કોયલ મીઠા બોલ બોલે છે અને તાપ ઘણોજ પડે છે. (૪) વરસાદની ઋતુ ઘણી મજાની લાગે છે, દુનિયા પાણીમાં ડુબેલી દેખાય છે મતલબ કે બધેજ પાણી પાણી થઇ રહે છે; લોકો મલાર રાગ ગાય છે અને ખેડુતો ખેતરમાં વાવણી કરે છે. (૫) ચંપા ચંપેલી, જુઇ, જાય, અને ગુલાબનાં ફૂલ સારાં ખીલે છે. ચોમાંસામાં સુખને માટે છત્રી, પાવડીઓ, હીચકા ને ખાટલા વાપરે છે. (૬)

પાઠ ૪૪.

ઇલાકો=ઘણાં પ્રાંત, જિલ્લા અને એજન્સિ મળીને થએલો તે

એજન્સિ=નાનાં દેશી રાજ્યોનો જથો

નકશો=ગામ, શહેર કે દેશ વગેરેનો ચીતરેલો નમુનો

દેશ=ઘણા ઇલાકા અને પ્રાંત મળીને થએલો તે

જિલ્લા=ઘણા તાલુકા મળીને થએલો કલેક્ટરના તાબાનો ભાગ

પ્રાંત=ઘણા જિલ્લાં, એ-
જન્સિ અને સસ્થાન
મળીને થએલો તે.
ગવર્નર=ઇલાકાનો સૌથી
વડો અધિકારી
રાજવહીવટ=રાજકારભાર
મંડળ=સભા
ખાતર=માટે
વિભાગ=ભાગના ભાગ

પાઠ ૪૫.

એકે સાદે=એકે અવાજે;
સાથે
મજલ=ટપ્પો
ધાડ=લુટારાની ટોળી
ધાસ્તી=ભય; બીક
એકલદોકલ=એકલા
ગભરામણ=અકળામણ
ચાણોદ=વડોદરા પ્રાંતમાં
નર્મદાકાંઠે જાત્રાનું
સ્થળ છે.
સિદ્ધપુર=સરસ્વતી નદીને
કાંઠે જાત્રાનું ઠેકાણું
છે. આમાં માતૃ શ્રાદ્ધ
કરવા લોકો જાય
છે. એમાં હાલ
ગાયકવાડનું રાજ છે

પાઠ ૪૬.

સરખામણી=મુકાબલો
વાકેફગાર=માહીતગાર
પ્રશ્ન=સવાલ
સગવડવાળાં=જોગવાઈ-
વાળાં
છક=દિંગ; તાજુબ
બારૂં=અંદર; જ્યાં વ-
હાણો રહે તે
હજીરો=કબર; રોજો
રોજો=કબર
દીવાદાંડી=વહાણોને
ખડકની ખબર પડે
માટે દરીઆમાં ઉંચો
મિનારો કરી તેમાં
ફરતો દીવો રાખે છે તે
ટંકશાળ=નાણું પાડવાની
જગા
ગોદી=જ્યાં વહાણને
સમા કરવામાં આવે
છે તે જગા; બાંધેલી
ખાડી

ભાગ ૩.

પાઠ ૪૭.

સાળુ=બૈરાંને પહેરવાનું
લાલ, લીલા, પીળા
વગેરે રંગનું લુગડું.
ચાપડો=પટો.
સાવચેતી=ખબરદારી.
આડું અવળું=આગળ
પાછળ.
ભોક=છિદ્ર; કાણું
કસુર=વાંક; તકસીર.
તૂણવું=ભોકને કપડાના
જેવા દોરા વડે ભરી
લેવું તે.
ખંડ=ઓરડો
થીગડું=ફાટેલા લુગડા
પર જોડેલો કકડો.
કાપલાં કુપલી=નકામા
પડેલા કકડા
સંગ્રહ=સંઘરો
અંગુઠી=સોય ન ભોકાય

માટે આંગળીએ ટોટી જેવું પહેરે છે તે
વડ=જાત
ઓટવું=વાળીને બખી-આ દેવા
ફ્રોટ=દૂર દૂર ટાંકા મારવા તે.

પાઠ ૪૮.

કંટાળો=અણગમો; ત્રાસ
વાદે=સરખામણીએ.
પાલવે=પરવડે; બોજે
ઓશિઆળું=તાબેદાર
આંતરસેવો=કપડું લાંબું પડતું હોય તો જોઇએ તેટલું વાળીને દોરો ભરવો તે.
આંટવે=આંટી ખવડાવે; વટાવે.
ફતેહ=જીત; જય.
વાડવાળી=ધારવાળી

પાઠ ૪૯.

સાધન=સામગ્રી
તંગ=બંધ બેસતું નહિ તે
વરે=ખપે.
દેખાવ=શોભા
ખુલતું=ઢીલું
મેળ=જુક્તિબંધ મેળવી દેવું તે
ચીંદરડી=લાંબી પટી
મગજી=કપડાંને છેડે ગોળ કોર દે છે તે

પાઠ ૫૦.

આંકા=નિશાની; એંધાની
આંટી=દોરાનું ગોળ ગુંછળું
કાંસકી=કાંસકીના ઘાટના જાડા કાગળપર દોરા વીંટાળેલા હોય છે તે; ચપડી; ચાપડું
મહાવરો=અભ્યાસ; ટેવ
બખીઆ=પાસે પાસે ને ઝીણા ઝીણા ટાંકા દીધા હોય છે
તોછડી=નાની; ટુંકી
ચાંપ=દાબવાનો સંચો

પાઠ ૫૧.

ગરમી=ગરમ વસ્તુને અડકવાથી જે લાગણી પેદા થાય છે તે
ઉકળાટ=ઘામ
ઉષ્ણતા=ગરમી
ઝાળ=આંચ
તીવ્રવાહક=જલદીથી વહેવડાવનાર
મંદવાહક=ધીમેથી વહેવડાવનાર

પાઠ ૫૨.

બળતણ=બાળવાના પદાર્થ
અસર=લાગણી
ધુણી=ધુમાડો

પાઠ ૫૩.

દુઝણું=દૂઝતી ગાય ભેંસો
મોસાળ=માનું પિઅર
કોઢીઉં=ઢોર બાંધવાની જગા.
ખાણ=કપાસીઆ, કાલાં, ગુવાર વગેરે ઢોરને ખવડાવવા માટે બાફે છે તે.
રબારણ=રબારીની બૈરી

નીરી=નાખી
પાનો=આંચળમાંથી
દૂધ આવવા દેવું તે
સેર=ઝીણી ધાર
વટલોઇ=તાંબડી,
સેલો=દોહતી વેળા ગાય
કૂદે નહિ મારે તેને
પાછલે પગે જે દોરડું
બાંધવામાં આવે છે તે.
છટકપાટુ=ખસી જઇને
પાટુ મારવું તે
પાટુ=ઢોર પાછલા પગે
લાત મારે છે તે
સોતું=સાથે
ડબકાનું=ફેંકી વારનું
સ્વાદિષ્ટ=અતિશય
સ્વાદવાળું; લહેજતદાર
ઉચી ગઇ=દૂધ દેતી
બંધ થઈ
ટંક=એક વખત

પાઠ ૫૪.

વલોણું=દહીંને વલોવ-
વાનું કામ
ગોરસું=દૂધ અધરકવાનું
વાસણ
રવૈયો=વલોવવાનું
હથિયાર.
નેતરાં=સુતરનાં પાતળાં
દોરડાં
ડેરા=જેના મધ્યમાં
વાંસ પરોવીને ગોળીનાં
મોંને બાંધે છે તે;
માંકડી
ઝપાકા=દોરી પકડી
અવરનવર ખેંચવી તે
ઘુમરડી=ચક્કર ખવડાવ્યા
દોણી=છાશ ભરવાનું
માટીનું વાસણ
સુથીઉં=ઘાસ વગેરેનું
મોટી ઉધણ જેવું
ગોળ બનાવેલું તે
હાટીઉં=ભંડારીઉં.

પાઠ ૫૫.

તર=મલાઇ
પુરણ=પુરા
જીવન=જીવવું તે
વૃદ્ધિ=વધવું તે
ખુમચો=ટાટ; રકાબીના
ઘાટની મોટી થાળી
અધીરા=આતુર
અપારદર્શક=આરપાર
જોઇ શકાય નહિ
એવું.
ટાટ=ખુમચો
ખુલાસે=સમાધાન

પાઠ ૫૬.

માખણ=છાશ ઉપર
ધોળું અને ચીકણું
તરી આવે છે તે
ચીકટ=ચિકાશવાળો
ભાગ
નરી=એકલી
ઘટ=જાડા
ચરબી=પ્રાણીઓના
શરીરમાંથી ઘી જેવો
પદાર્થ નીકળે છે તે.

પાઠ ૫૭.

કંદોઇ=સુખડીઓ,
મિઠાઇ બનાવનાર તથા
વેચનાર
ટકો=સોમો ભાગ
પોષણ=વધારવું; ઉછેરવું

બોહાવું=ફૂગવું; કહોવું

પાઠ ૫૮.

ધામ=ઉકળાટ

સામટા=એકદમ

બનાવટી=જોડી કાઢેલી

ઇંદ્ર=સ્વર્ગનો રાજા; દેવતાઓમાં જે મુખ્ય તે

મુગટ=શિરપેચ

ઠઠ=જમાવ

ફરજ=ધર્મ

ચોપદાર=છડીદાર

આજ્ઞા=હુકમ

નોબત=નગારૂં.

સજ=તૈયાર

વાચા=બોલવાનું બાન

ખડી=ઉભી

કર્તવ્ય=કામ; ફરજ

છીપે=મટાડે; દૂર કરે

કોકો=ચાને ઠેકાણે લોટ જેવો ભૂકો વાપરે છે તે; તાડની જાતના એક ઝાડનાં બીનો ભુકો.

છેદીને=કાણાં પાડીને

પંક્તિ=હાર; ઓળ

અમૃત=મીઠું

સાખ=આંબાપરજ પાકવા આવેલી કેરી

નિર્વાહ=ગુજારે; ગુજરાન

પાઠ ૫૯.

નમન કરવું=નમવું

કાટ=ઇમારત બાંધવામાં વપરાતાં લાકડાં

સાંચી=એકઠું કરી

મુર્ખાઇ=બેવકુફાઇ; નાંદાની

સોસવું=વેઠવું

રાડું=જુવારનો સુકો સાંઠો

નાતો=સંબંધ

દાવો=હક

ખોટ=નંગાસ; તંગી

પુષ્ટિકારક=જોર આપનાર

છૂટ=રજા

ઉત્પત્તિ=પેદાસ

વેલો=ભોંયપર પથરાતો છોડ

ખડાં થયાં=ઉભા થયાં

વાપર=વપરાશ

કઠોળ=બે ફાડવાળું અનાજ; મગ, ચણા વગેરે

હિસાબ=ગણતરી; ગણના

ગરજ સારે છે=કામ બજાવે છે.

બરખાસ કરી=બંધ કરી

પાઠ ૬૦.

કાળજી=ખંત

કોકડાં=ગુંચળાં

ડુંખ=ડાંખળી

વસંત ઋતુ=ફાગણ ને ચૈત્ર મહીનો

કારી=બુંદ

લહેજતદાર=સ્વાદિષ્ઠ; સ્વાદ આપે એવી

પુંઠું=પડ

પાઠ ૬૧.

આધારણ=ખૂબ ઉકળતું પાણી; આધણ

પુડો=પડ

સદતી=માફક આવતી
ટેવ=આદત

પાઠ ૬૨.

ગળપણ=મિઠાશ
વાઢ=શેરડીનું ખેતર
કોલુ=શેરડી પીલવાનો સંચો
રિવાજ=ધારો
શુદ્ધ=ચોકખો; સ્વચ્છ
રસી=શેરડીના રસને ઉકાળવાથી જે મેલ ઉપર તરી આવે છે તે
મરકો=માખણ
અણગમો=નાપસંદગી
બીટ=વિલાયતી લાલ કંદ
પતરાંપતરાંવાળી=જેમાં પતરીઓ એટલે પડ દેખાય તેવી

પાઠ ૬૩.

ભાત=રાંધેલા ચોખા
ડાંગર=છોડવાળું ભાત
પંખાળી=પાંખોવાળી
તાંબાસાળ=તાંબાના રંગની લાલ ડાંગર; પાણુસાળ.
સાળ=ડાંગર
બંગાળીઉં=અસલ બંગાળાથી આવેલું
સુખળું=ની ઉપરની પાતળી અણીદાર સળી
કાનમ=ભરૂચ જિલ્લાનો પૂર્વ ભાગ

પાઠ ૬૪.

નિભાવ=ગુજારો; નિર્વાહ
મેદો=પરસુદી
રવો=દાણાદાર ઘઉંનો લોટ
ભાલ=ધોળકા તથા ધંધુકાનો પશ્ચિમ ભાગ અને કાઠિયાવાડનો કેટલો ભાગ
આરારૂટ=એક જાતના છોડના કંદનો લોટ
સત્વ=કસ

પાઠ ૬૫.

વિચિત્ર=તરેહવાર; નવાઇ જેવું
સુદ્ધાં=સાથે
વણુસાદોડી=દોડીની એક જાત
જામ=જમરૂખ
ડુંગળી=કાંદા
છૂટે છે=ઝરે છે.

પાઠ ૬૬:

ભાળ=ખોળ; પત્તો
કળા=યુકિત; હુન્નર;
ઉંધી=અવળી; ઉલટી
ઉંધીઉં=ઉંઅડીઉં
ઓળો=શેકેલા લીલા ચણા
ઢોકળાં=છંદડાં

પાઠ ૬૭.

બમાર=માંદા; રોગી
સંઘરણી=વારે વારે ઝાડો થવાનો રોગ
મરડો=પેટમાં દુઃખીને ઝાડો થવાનો રોગ
અરૂચી=અભાવ; અણગમો
મધુરં મધુરં=થોડું થોડું

બેસુમાર=ઘણીજ
ગંદકી=ગોબવાડ
થાળું=મથાળું
ભર=ગીચ; પાસે પાસે
બિમારી=રોગ; મંદવાડ
જાજરૂ=સંડાસ
મરી=પચી; ઉતરી
ઓછુંવત્તું=થોડું ઘણું
કોઢ=ઢોર બાંધવાની જગ્યા
વિદાય થઈ=ગઈ

પાઠ ૬૮.

બે બોલ=થોડું
અવયવ=ભાગ
ક્રિયા=કામ
માહીતી=જાણ; ખબર
નાજુક=કોમળ
મગજ=મગજનો દાબડો
રક્ષણ=બચાવ
ફેફસાં=શ્વાસોશ્વાસની ઇંદ્રિયો
હૃદય=લોહીની ટાંકી
કાળજું=પેટની જમણી બાજુએ માંસનો મોટો કટકો છે તે; પિત્તાશય
પડખે=બાજુએ
આંતરડું=ગુંછળું વળેલો દોરડા જેવો પેટનો ભાગ એ જઠરની નીચે ડાબી બાજુ પર છે
પેડુ=પેટની નીચેનો ભાગ
ખાસ=જુદું
વાટે=રસ્તે
પેટ=ઉદર
જઠર=પાચન થવા માટે પેટની ડાબી બાજુએ ખોરાક ભરવાની કોથળી
લાગણી=અસર,
જુસ્સો=મનનો ઉભરો; લાગણી

પાઠ ૬૯.

સ્વચ્છતા=ચોકખાઈ
આરોગ્ય=તંદુરસ્ત
ખસ=ઝીણી ફોલી
દાદર=દરાજ
ભયંકર=ગંભીર
છારી=પડ
આવરદા=આયુષ્ય
અડાયાં=છાણ સુકાઈને બનેલા તે
મંજન=માંજવા કે સાફ કરવાની વસ્તુ
અવાળુ=દાંતના પિંડિયા
કંજુસાઈ=મખીલાઈ
ઉલ=જીભ ઉપર વળગેલું વાસી થુંક
ખોડો=ઉખડેલી ચામડીની મેલી રજ
વતડવાની=ખંજવાળવાની
નખીઆં=નખ વડે ખંજવાળથી ગુમડાં જેવું થાય છે તે
દાંતી કરવી=કાંસકીના દાંતામાં ખડબચડી દોરી ગુંથવી અથવા ડાંભરના દાણા ઘાલી તે વડે માથું ઓળવું તે
લીખો=જૂ, માકડ વગેરેનાં

ઉંડાં

માથાવટી=ઘુમડાનો માથાપર ઓઢવાનો ભાગ જે ચીકટાય છે તે

લટીઆં=લાંબા નિમાળાનો ઝુમખો

અંબોડો=સ્ત્રીઓ પોતાના માથાના વાળ ઓળીને માથા પછવાડે તેની જે ગાંઠ વાળે છે તે

લટ=લાંબા નિમાળાની ગુચ્છ

ટાલ=માથાના જે ભાગ પરથી વાળ જતા રહ્યા હોય તેટલો ભાગ

સંભવ=આશા

પાઠ ૭૦.

નાડી=હાથના કાંડા આગળની શિરા કે જે વડે લોહીની ગતિ તથા રોગ સમજાય છે તે

જઠરાગ્નિ=પેટની ગરમી

એંજીન=વરાળ પેદા કરીને ગતિ આપનારો સંચો

પાઠ ૭૧.

મેળાપ=સમાગમ; મળવું તે

અંશ=ભાગ

ભસ્મ=રાખ; ખાખ

ગુસ્સો=ક્રોધ

વેગ=ગતિ; ચાલ

કુખ=બગલ

પાઠ ૭૨.

બખોલ=ખાડો

પિત્તાશય=પિત્ત ભેગું થાય છે તે જગા

જઠર=ખોરાક પચાવનારી મુખ્ય ઇંદ્રિય

અન્નનળી=જે વાટે ખોરાક પેટમાં જાય છે તે નળી

માંસપિંડ=માંસનો લોચો

પિત્ત=લિલાશ પડતો પ્રવાહી પદાર્થ

લાળ=ચીકણું થુંક

ઉલટી=ઓકારી; વામીટ

કોળીઓ=શ્વાસ

શીરા=ઝીણી નસ

દ્રવ=પ્રવાહી

શેષ=બાકી

મળ=મેલ; નરક

પાઠ ૭૩.

વર્ગ=જાત

સુસ્ત=આળસુ

સહીસલામત=ક્ષેમકુશળ

તાર=તાંતણા

જાળું=ફાંદો

કોશેટો=પતંગીઆને રહેવાની લાંબી ગોળ દડી

ગોટી=દડી

કોકડી=તરાકના ઉપર શંકુ આકારે વીંટાળેલું જે સુતર તે

મ્હૈસુર=દક્ષિણ હિંદુસ્તાનમાં એક દેશી રાજ છે

યુક્તિસર=તજવીજથી
સાળ=કપડાં વણવાનો સંચો
પોશાક=લુગડાં
ટકાઉ=મજબુત; ઘણો વખત ચાલે એવા

પાઠ ૭૪.

વેણુ=કપાસનો છોડ
કપાસીઆ=કપાસનાં બી
જિન=કપાસ લોઢવાનો સંચો
ચરખો=કપાસમાંથી કપાસીઆ તથા રૂ જુદું પાડવાનો સંચો
ગાદલાં=ગોદડાં
પુણીઓ=રૂના ગાળાનો વેંતેક લાંબો ને આંગળી જેટલો જાડો એવો જે આકાર કાંતવા માટે તૈયાર કરેલો તે.
રેંટીઓ=સુતર કાંતવાનો સાદો સંચો
ફેવાટા=ગોળ આકારની લાંબી પુણી
વણકર=વણવાનું કામ કરનાર
તાંતણો=તાર

પાઠ ૭૫.

ઓઢો=બળદને ઓઢાડવા સારૂ સીવેલું કપડું
રૂવાંટી=કુમળાં અને છેક ઝીણા વાળ
ઘટ=જાડા
ગીચ=પાસે પાસે
ઉઝરડા=કાપા; ઘસરકા
લાજમર્યાદા=આબરૂ અને અદબ
મરજાદા=અદબ; મર્યાદા
કુદરતી=ઈશ્વર તરફથી મળેલી

પાઠ ૭૬.

રૂમાલ=મોં સાફ કરવાનો કકડો
પ્રવેશ કરે=દાખલ થાય
હીકળ=કુંડી
સુતરાઉ=સુતરના
ઉકળાટ=ઘામ
કરકરું=ખરબચડું
ખાળે=અટકાવે
સુજની=રજાઈ

પાઠ ૭૭.

ગરમાવો=ગરમી; હુંફ
ઝેબ=શોભા
અકારાં=અણગમો આપે એવાં
લૂ=ગરમ હવાનો ઝપાટો
મંદવાહક=ધીમેથી વહેવડાવનાર
તીવ્રવાહક=જલદી વહેવરાવનાર
ગરજ=કામ
સારતાં=બજાવતાં
પોમ=રૂવાંટી જેવું કપડાં પર હોય તે

પાઠ ૭૮.

ફુઅડ=ગંદી
સાંવરણી=બુતારો
પરસાળ=ઘરમાં પેસતાં પહેલો ઓરડો આવે છે તે

વહીઓ=દર; ખાકાં.
છત=છાજ.
એર=ઝીણી રજ.
ઉથામીને=ઉંચકીને.

પાઠ ૭૯.

ગ્રહણ=સૂર્ય ચંદ્રના બિંબપર પડતી પૃથ્વીની છાયા.
આંગણું=બારણા આગળની જગ્યા.
ઓકલી=શીંપણમાં અંગુઠેથી પાડવામાં આવતી નકશી.
અલગ=એલાયદી; જુદી

પાઠ ૮૦.

માત્ર=ફક્ત.
અંગ=શરીરનો ભાગ.
મોજથી=આનંદથી.
શ્વાસ=દમ.
પોષણ=ગુજરાન;ગુજારો
સાદું=હલકું,
માંસાહારી=માંસ ખાનાર
સેવાળ=લીલ.
ટીશી=કુંપળ; પાંતરાની કળી.
રખેને=કદાચ.
જીવહિંસા=હત્યા; જીવને મારવો તે.

ધાસ્તી=બીક.
ગૂમ થવાથી=જતી રહેવાથી; દેખાતી બંધ થવાથી,
ટળી=મટી; દૂર થઇ.
ગુંગળાટ=અકળામણ
ઠેકડો=કુદકો.
ચેન=સુખ.
લપલપાવીને=બહાર કાઢીને.
ગોળો=પિંડો.
ભવ=અવતાર.
રમુજી=ગમત આપે એવી.

પહેલીના અર્થ અઢી આના જેમાં:— અર્થ, કવિતાની સમજુતી, પાઠનો સાર, અઘરા શબ્દો, જોડાક્ષર, ડમ્બેલ્સની ડ્રિલ વગેરે

બીજીના અર્થ ચાર આના જેમાં:—અર્થ, કવિતાની સમજુતી, પાઠના સવાલ, પાઠનો સાર, ભૂગોળ, પાઠવાર અઘરા શબ્દો, જોડાક્ષર, ડમ્બેલ્સની ડ્રિલ વગેરે.

ત્રીજીના અર્થ પાંચ આના જેમાં:—અર્થ, કવિતાની સમજુતી, પાઠના સવાલ, પાઠનો સાર, ભૂગોળના સવાલ, પાઠવાર અઘરા શબ્દો જોડાક્ષર, કડાંની ડ્રિલ વગેરે.

ચોથીના અર્થ સાડાસાત આના જેમાં:—અર્થ, કવિતાની સમજુતી, તમામ પાઠના સવાલ તથા સાર, અઘરા શબ્દો, જોડાક્ષર મુંબઇ ઇલાકાની ભૂતળ, ડ્રિલ વગેરે.

પાંચમીના અર્થ આઠ આના જેમાં:—અર્થ, કવિતાની સમજુતી, વ્યુત્પત્તિ, પાઠના સવાલ, પાઠનો સાર, અપૂર્ણાંકના નિયમો, બ્રિટિશ હિંદના રાજકીય ભાગ વગેરે.

છઠ્ઠીના અર્થ નવ આના જેમાં:—શબ્દાર્થ વ્યુત્પત્તિ પ્રમાણે અને રૂઢ બંને રીતે, કવિતાનો અન્વય, કવિતાની સમજુતી, પાઠના સવાલ, પાઠનો સાર વગેરે.

સાતમીના અર્થ દસ આના જેમાં:—શબ્દાર્થ વ્યુત્પત્તિ પ્રમાણે અને રૂઢ બંને રીતે, કવિતાનું વિવરણ-સ્ફુરીકરણ, પાઠના સવાલ, કવિતામાં આવેલા ભક્તોની ઓળખાણ વગેરે.

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૧લાના અર્થ ૪ આના

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૨જાના અર્થ ૫ આના

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૩જાના અર્થ ૭ આના

ત્રિવેદિ વાચનમાળા સાતે પુસ્તકોના અર્થો તૈયાર છે